

Quo vadis, kodinomaisuus? Käsitteen tarkastelua virallislähteissä

Eija Kaskiharju¹

¹*Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto*

Artikkelin tutkimuskohde on kodinomaisuuden käsite. Kodinomaisuus on kirjattu lainsäädäntöön, hallituksen esityksiin ja muihin virallislähteisiin. Tutkimus on luonteeltaan ei-empiirinen asiakirjoihin perustuva kuvaileva analyysi. Aihetta ei ole aiemmin tutkittu tästä näkökulmasta. Tarkastelen kodinomaisuuden käsitettä kolmen lain ja niitä koskevien esitöiden sekä kahden oikeuskäytäntötapausten pohjalta. Tulosten mukaan kodinomaisuuden käsitteen alkuperä on kaupallisessa toiminnassa, josta se on siirtynyt gerontologiseen tutkimukseen. Kansainvälinen tutkimus on tuottanut useita näkökulmia kodinomaisuuteen. Suomessa se on yksi käsite virallislähteissä, jotka ohjeistavat ja määräävät iäkkäiden asumisen sisältöjä. Kodinomaisuus on normitettu käsite, joka on yhtäältä kuvaava ja toisaalta laatutekijä ympärivuorokautisessa hoidossa. Ennen kaikkea se on mielikuvia rakentava käsite.

Johdanto

Omassa kodissa asuminen on suomalaisen vanhuspolitiikan ensisijainen ja pitkäaikainen tavoite. Sitä aiotaan edistää eri toimialojen, kuten liikunnan, liikenteen, koulutuksen ja kulttuurin, yhteistyönä (STM 2020a). Tämän ohessa ja toissijaisena painotetaan kodinomaista asumista palveluasumisessa ja laitoshoidossa. Myös kodin käsitteen laajentaminen on otettu esille: koti on joko yksityiskoti tai palvelutarpeeseen perustuva ryhmä- tai vastaava koti. Kodinomaisuuteen liitetään ominaisuuksia, kuten turvallisuus, virikkeellisyys, yksityisyys, kuntoutuminen, omatoimisuus ja toimintakyky. (STM 2011.)

Jotta kotona asumisen vanhuspoliittinen tavoite toteutuisi, kuntatoimijoille on laadittu

vuosien varrella ohjeita ja työvälineitä. Yhdeksi työvälineeksi nimettiin hoito- ja palvelusuunnitelma, jonka tarkoitus oli koota asiakasta koskeva hoito ja palvelu yhteen asiakirjaan (Päivärinta & Haverinen 2002). Kuntien tehtäväksi annettiin myös vanhuspoliittisten strategioiden laatiminen (Voutilainen & Kaskiharju 2007) ja tulevien vuosien palveluasumisen tarpeen arviointitehtävä (Andersson 2007). Kehusmaan ja kumppaneiden (2018) selvityksessä paljastui, etteivät kunnat olleet varautuneet palveluiden kysynnän kasvuun vaan ikäasumisen ratkaisut ovat jääneet odottamaan. Viimeisin vanhuspalvelulakia koskeva hallituksen esitys (HE 4/2020) tuo voimakkaasti esille toimintakyvyn tukemisen asettaen kunnille velvollisuuksia tuottaa palvelut niin, että ne tukevat iäkkään henkilön hyvinvointia, terveyttä,

toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta. Sen lisäksi palveluiden tulisi ennaltaehkäistä muuta palveluntarvetta.

Äskettäin uusitussa laatusuosituksessa (STM 2020b) painopiste on toimintakyvyn tukemisessa, digitalisaation hyödyntämisessä ja asuinympäristöjen ikäystävällisyydessä. Suosituksessa ehdotetaan erilaisten asumisen vaihtoehtojen luomista. Vanhuspoliittisia tavoitteita ajatellaan tuettavan myös teknologisin keinoin (Lähtenmäki ym. 2020).

Kun puhutaan vanhuspolitiikasta sekä kodista ja laitoksesta iäkkään ihmisen vanhenemisen paikkoina, niihin sisältyy kodinomaisuuden käsite. Se sijoittuu kodin ja laitoksen välimaastoon mutta ei selkeästi kumpaankaan. Kodinomaisuus on ymmärrettävissä paikan tuntuna. Kontosin (2000) mukaan paikan tuntu (*sense of place*) tarkoittaa paikkaan liittyvän tunteen rakennetta, jossa subjektiiviset, moraaliset ja territoriaaliset merkitykset tai rakenteet tuottavat kokemuksen. Kodinomaisuutta voi pitää kokijasta riippuvaisena paikan tuntuna.

Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kodinomaisuuden käsitteen käyttöä ja määrittelmiä lainsäädännön ja hallituksen esitysten näkökulmasta sekä oikeuskäytäntöesimerkkien valossa. Rajaan tutkimuksen koskemaan iäkkäiden asumisen kodinomaisuutta. Nimeän kodinomaisuuden käsitteeksi, sillä se ei ole selkeästi adjektiivinen eikä substantiivikään. Tutkimuskysymys on: miten kodinomaisuuden käsite ilmenee virallislähteissä?

Valikoidut kodinomaisuuden käsitettä koskevat lähteet sisältyvät niin sanottuihin virallislähteisiin. Ne käsittävät muun muassa lait, hallituksen esitykset ja oikeuskäytännön. Virallislähteitä ovat myös komiteanmietinnöt ja valtiopäiväasiakirjat. (LUC 2020.) Lähteet ovat kaikkien saatavilla verkossa.

Kodinomaisuus tutkimuksissa

Tarkastelen seuraavaksi kodinomaisuutta koskevien tutkimusten päätuloksia. Etenkin kansainvälinen tutkimus on ollut runsasta ja tuottanut monia näkökulmia. Kotimainen tutkimus aiheesta on niukempaa. Hain kirjallisuutta kansainvälisistä tietokannoista sanoilla ”homelike”, ”homelikeness”, ”sense of home” ja kotimaisista tietokannoista sanoilla ”kodinomai” ja ”kodin tuntu”.

Ensimmäinen kodinomaisuuden teeman tutkimus koski kulutustavaroiden merkitystä kodikkuuden (*homeyness*) tuottajina (McCracken 1989). Marsden (1999) sovelsi kyseisen tutkimuksen jäsentelyä iäkkäiden hoivakotien tutkimukseen, jossa selvitettiin asukkaiden ja omaisten käsityksiä kodikkuudesta (Marsden 1999). Käsite vaihtui kodinomaisuudeksi (*homelike*) seuraavassa tutkimuksessa, jonka tuloksena syntyi kodinomaisuuden viitekehys. Se käsittää kolme teemaa: supportiivinen eli tukea antava, inhimillinen mittakaava tai kokoluokka ja luonnollisuus. (Marsden 2001.)

Lundgren (2000) kritisoi tutkimuksessaan kodinomaistamista: hänen mukaansa kyse on poliittisesti korrekteista sanoista ja yritys tuottaa kodinomaisuutta tuomalla vanhoja esineitä ja kalusteita hoivakotien käytäville. Tutkimuksissa on kartoitettu myös asukkaiden näkemyksiä. Imamoğlu (2007) vertaili asukkaiden käsityksiä kodista, hoivakodista (*nursing home*) ja palveluasumisesta (*assisted living*). Hän havaitsi muun muassa sen, että vastaajien äänensävy oli tunteellisempi puhuttaessa kodista ja hoivakodista kuin palveluasumisesta. Flemingin ja kumppaneiden (2017) narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa pääteltiin, että kodinomaisuus on subjektiivinen ja yhteismittaton käsite. Kirjoittajat pitivät kodinomaisuutta harhaanjohtavana ja saavuttamattomana tavoitteena ja ehdottivat sen tilalle asukkaan minäkuvan tukemista turvallisessa ympäristössä.

Lewinson ja kumppanit (2012) totesivat, että tilojen estetiikka ja koristeet eivät pelkäävät riittävästi vaan tarvitaan myös merkityksellistä

toimintaa ja aktiviteetteja, jotta asukkaat kokisivat kodin tuntua. Van Hoof ja kumppanit (2016a), Lovatt (2018) sekä Nygaard ja kumppanit (2020) havaitsivat, että asukkaiden mahdollisuus henkilökohtaistaa huoneitaan omilla materiaaleilla vahvisti kodinomaisuuden piirteitä. Ruotsalaistutkimuksen (Björk ym. 2017) mukaan asukkaiden hyvinvoinnin kokemukset liittyivät enemmän psykososiaaliseen ilma- piiriin kuin kodinomaisen ympäristön ominaisuuksiin. Kanadalaistutkimuksen (Chamberlain ym. 2017) tulokset kertoivat, että kodinomaisuus liittyi merkityksellisiin sosiaalisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen. Canham ja kumppanit (2017) osoittivat, että sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden jatkuvuus loivat pitkäaikaishoidon asukkaalle kodin tuntua. Asukkaiden ja henkilökunnan suhteiden arvo tulisikin ymmärtää paremmin.

Kodin tuntua ja kodinomaisuutta hoivapaikoissa on pyritty lisäämään erilaisin interventioin, esimerkiksi kunnostamalla rakennuksia ja sisustamalla tiloja (Falk ym. 2009; Chaudhury ym. 2017), muuttamalla työpaikkakulttuuria (Shield ym. 2014), käynnistämällä kahvilatoimintaa (Andrew & Richie 2017) sekä soveltamalla Green Care -menetelmiä (de Boer ym. 2015).

On todettu, että asumisyksiköihin omaksuttu johdon käyttämä kieli ja sanavalinnat (Power 2017) ja hoitomalli (*care model*) voivat vaikuttaa kodin tuntuun (Weeks ym. 2017). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus (Rijnaard ym. 2016) toi esille psykologisia ja sosiaalisia tekijöitä sekä rakennetun ympäristön tekijöitä, jotka tuottivat kodin tuntua. Optimaalisten tulosten saavuttamiseksi tutkijat suosittelivat arkkitehtien, suunnittelijoiden ja hoivahenkilöstön välistä yhteistyötä. Laadullisin menetelmin toteutetussa tutkimuksessa (van Hoof ym. 2016b) todettiin, että kodin tuntua hoivapaikassa saatiin aikaan sisustamalla, luomalla hyvää tunnelmaa ja autonomian tunnetta sekä ottamalla omaiset mukaan hoivapaikan arkeen.

Kodinomaisuuden tuottaminen on ollut tavoitteena myös arkkitehtikilpailuissa (An-

dersson 2015) ja asuntojen suunnittelussa (Eijkelenboom ym. 2017). Sosiaalisessa mediassa, kuten Instagramissa, on alettu tuottaa kodinomaisuutta kuvina, joiden mukaan elämä jatkuu hoivakodissa entisenlaisena, sosiaalisena ja hauskana (Carlstedt 2019).

Kodinomaistamisesta huolimatta laitospaisia piirteitä on jäänyt jäljelle (Klaassens & Meijering 2015), eikä interventioiden vaikutuksia asukkaisiin, omaisiin tai henkilökuntaan ole kyetty kiistattomasti osoittamaan (Verbeek ym. 2009). Laitospaisuutta lisäsivät teknologia (Andersson ym. 2016) sekä lukitut ovet ja yksiköt (Tufford ym. 2018). Hilli ja Eriksson (2019) päättelivät, ettei kodinomainen hoivaympäristö automaattisesti merkitse tunnetta kodista vaan voi merkitä jopa kodittomuuden kokemusta.

Lukuisissa tutkimuksissa on selvitetty kodinomaisuuden vaikutuksia. Tutkimusten teemat ovat koskeneet muun muassa levollisuutta (Edvardsson ym. 2005), fyysistä, sosiaalista ja organisaation ilmapiiriä (Verbeek ym. 2012) sekä vuorovaikutuksen toteutumista (Campo & Chaudhury 2011). Tulosten mukaan kodinomaisuus on tuottanut ainakin osittain toivotuja vaikutuksia. Kodinomaisen hoivakodin todettiin tukevan asukkaiden elämänlaatua (Kok ym. 2018), mutta kognitioon (Kok ym. 2016) ja vuorokausirytmiiin (Kok ym. 2017) sillä ei ollut vaikutuksia.

Kokeellisessa tutkimuksessa saatiin selville, että pienillä asumisyksiköillä oli myönteisiä vaikutuksia rajoitusten ja psykoaktiivisten lääkkeiden käyttöön (Verbeek ym. 2014). Kodinomainen ympäristö, esimerkiksi ruokasali, tuki asukkaiden sosiaalista vuorovaikutusta (Hung ym. 2016). Oman huoneen kodinomaisuus stimuloi muistisairasta asukasta (Kris & Henkel 2019). Kodinomaisissa hoitopaikoissa työskentelevä henkilökunta koki enemmän autonomiaa ja sai osakseen enemmän sosiaalista tukea sekä kuormittui vähemmän kuin henkilökunta traditionaalisissa hoivakodeissa (Zwakhalen ym. 2018). Osa tutkimuksista tuotti kuitenkin toisenlaisia tuloksia. Esimerkiksi kodinomain-

sen hoivamallin vaikutuksista laaditussa kirjallisuuskatsauksessa (Ausserhofer ym. 2016) osoitettiin, ettei kodinomaisella hoivamallilla ollut väitettyjä vaikutuksia asukkaiden fyysiseen ja psykososiaaliseen vointiin tai asiakkaan omaisten ja henkilökunnan välisiin suhteisiin.

Suomessa kodinomaisuuden käsitettä on käytetty yleisesti 1980-luvulta lähtien. Sitä on käytetty melko runsaasti opinnäytetöissä ja raporteissa. Käsitteen tutkimus on kuitenkin ollut melko vähäistä. Ensimmäiset tieteelliset julkaisut ilmestyivät 2010-luvulla. Kaskiharjun (2010) yhteiskuntatieteiden väitöskirjassa todennettiin, että kodinomaisuudesta puhuminen vanhusten asumisessa lisääntyi valtiopäiväpuheissa 1990-luvulta lähtien. Helinin (2011) hoitotieteen väitöskirja käsitteli kuvataiteen merkitystä hoiva- ja hoitopaikkojen esteettisen ja kodinomaisen vaikutelman ja ilmapiirin luomisessa. Kinni (2014) ulotti kodinomaisuuden koskemaan fyysisen ympäristön lisäksi subjektiivista arkielämää, valinnanvapautta ja itsemääräämisoikeutta.

Perhehoitoa tutkinut Leinonen (2017) piti kodinomaista palveluratkaisua laitoshoidon parempana niin ikääntyneelle ihmiselle kuin julkiselle taloudellekin. Riekkinen-Tuovisen (2018) sosiokulttuurispedagogiseen viitekehkeen painottuvassa tutkimuksessa kuvattiin sosiokulttuurisuuden ilmenemistä vanhusten hoitopaikoissa ja sivuttiin myös kodinomaisuutta. Laitospaikka on toisten luoma institutionaalinen tila, jonne voi luoda kodinomaisuutta tai kodin tuntua jossakin määrin.

Ruuskanen-Parrukoski (2018) ei suoraan pohtinut kodinomaisuutta mutta kävi tutkimuksessaan keskustelua kodin ja laitospaikkien suhteesta. Jansson ja kumppanit (2020) päättelivät, etteivät kaikki koe palvelutaloa kodiksi tai edes kodinomaiseksi paikaksi. Viinialo-Heiskanen (2020) käsitteli tutkimuksessaan muistisairaiden toimijuutta asumisen suunnittelun, lehtikeskustelun ja muistisairaiden omista näkökulmista. Tutkimuksessa sivuttiin myös kodinomaisuuden teemoja.

Osassa tieteellisistä artikkeleista kodinomaisuuden käsite on jossain määrin sivussa mutta mukana johtopäätöksissä. Stolt ja kumppanit (2014) tutkivat hoitotieteen orientaatiolla ikääntyneiden tehostetussa palvelutalon yksiköissä asuvien asukkaiden sisä- ja ulkokenkien kuntoa. Turvalliset kengät tukivat itsestä elämää kodinomaisissa ympäristöissä. Rappen ja kumppaneiden (2020) artikkelin mukaan kodinomaisuus voi olla myös jännitteinen käsite, kun eri toimijat määrittelevät sitä omista näkökulmistaan tai kun tilaratkaisuilla on keskenään erilaisia tavoitteita. Myös Jolanki ja kumppanit (2020) toivat esille rakennetun ympäristön jännitteitä, kun palveluasuminen on oltava ergonominen ja turvallinen työpaikka mutta samanaikaisesti viihtyisiä ja kotoisia asumisen paikka.

Aineisto ja menetelmät

Kodinomaisuuden käsite on kirjattu yhteen asetukseen, kahteen lakiin ja niitä koskeviin hallituksen esityksiin sekä hallituksen esityksiin vanhuspalvelulaista. Näiden lisäksi sitä käytetään useissa muissa virallislähteissä, kuten oikeuskäytännössä.

Tarkastelussa ovat lait ja asetukset sekä kaksi oikeuskäytäntöä, joissa säädetään ja linjataan kodinomaisuudesta iäkkäiden asumisessa (taulukko 1). Ensimmäinen säädös on sosiaalihuoltoasetus vuodelta 1983. Se on säädetty ministerin esittelystä eikä lakien tapaan sisällä esitystä hallitukselle. Seuraava säädös on vuoden 1982 sosiaalihuoltolaki, joka kumottiin uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) astuessa voimaan. Näitä koskevissa hallitusten esityksissä linjataan kodinomaisuudesta.

Vanhuspalvelulaki eli laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalouksista (980/2012) sekä perhehoitolaki (263/2015) esitöineen määrittelevät kodinomaisuuden teemaa. Tarkastelussa on mukana kaksi oikeuskäytäntöä, joista en-

Taulukko 1. Kodinomaisuuden käsite säädöksissä, esityksissä ja oikeuskäytännössä.

Säädös	Säädöksen esitys
Sosiaalihuoltoasetus (607/1983)	Ministerin esittelystä säädetty
Sosiaalihuoltolaki (710/1982) (kumottu)	HE 102/1981
Vanhuspalvelulaki eli laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista (980/2012)	HE 160/2012 HE 240/2014 HE 218/2016 HE 4/2020
Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)	HE 164/2014
Perhehoitolaki (263/2015)	HE 256/2014 HE 86/2016
KHO:2002:75	Sovelletaan useita säännöksiä
EOA 851/2011	Sovelletaan useita säännöksiä

simmäinen on Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu ja toinen Eduskunnan oikeusasiamiehen tulkinta.

Tutkimus kuuluu laadulliseen tutkimusperinteeseen (Puusa & Juuti 2020). Nimeän tutkimuksen ei-empiriseksi asiakirja-analyysiksi. Analyysimenetelmä on kuvaileva sisällönanalyysi. Toteutin analyysin teoriaohjaavasti eli käsitteet olivat valmiina ennen analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2006.) Valitut lähteet ovat tekstiaineistojen laajaan kategoriaan sisältyvä asiakirjatiedosto. Niitä voidaan analysoida eri näkökulmista ja monia tarkoituksia varten. (Silverman 2000.)

Tutkimuksen teossa käyttämäni lähestymistapaa voi kutsua käsiteohjaavaksi (vrt. teoriaohjaava). Tutkittavasta ilmiöstä eli kodinomaisuudesta on olemassa tietoa ja esiymmärrys, mitä aineistoa on olemassa sekä mistä se löytyy. Ilmiöstä on julkaistu tutkimuksia. Rajasin tutkimuskohteen määrittelemällä tutkimuskysymyksen. Soveltamani analyysi on käsiteohjaava eli tarkastelin sitä, mitä kyseisestä ilmiöstä aineistossa sanotaan tai miten se määritellään. Jäsensin ja kuvailin löytämäni määritelmät tekstissä. Sen jälkeen tulkitsin tulokset. (Tuomi & Sarajärvi 2006.)

Tulokset

Varhaisin voimassa oleva kodinomaisuutta koskeva säännös on sosiaalihuoltoasetus (607/1983), jonka § 11 säättää laitoshoidosta.¹ Säännöksen ensisijainen tavoite on järjestää laitoshuoltoa tarvitsevalle henkilölle tarpeellinen kuntoutus, hoito ja huolenpito. Pykälän toinen osa sisältää sanan pyrkimys, joka on ymmärrettävissä paremminkin tahtotilana tai yrityksenä kohti päämäärää eli kodinomaisen ympäristön tarjoamista. Kodinomaisuus on toissijaista ja laitoshuoltoa täydentävää.

Samalla vuosikymmenellä säädetty sosiaalihuoltolaki (710/1982) vahvisti laitoshuoltoa säättämällä siitä peräti yhdeksässä pykälässä. Jako laitoksen ja kodin välillä muodostui selkeäksi. Myöskään hallituksen esitys (HE 102/1981) ei ota esille tai määrittele kodinomaisuutta.

Dualistinen kahtiajako kotiin ja laitokseen alkoi murtua 1980-luvulla, kun kodinomaisuuden käsite sai sijaa VALTAVA-uudistuksessa eli sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtionosuutta koskevassa lainsäädännössä (Niemelä 2008). Palvelujärjestelmässä tapahtui 1990-luvulla kaksi pääasiallista muutosta: kotipalvelun kattavuus väheni ja palveluasumisen volyyymi kasvoi (Perälä ym. 2006). Blomgrenin ja Einiön (2015) tutkimus osoitti, että laitos-

hoidon väheneminen oli yhteydessä tehostetun palveluasumisen sekä tavallisen palveluasumisen peittävyiden kasvuun mutta ei samassa suhteessa kuin laitoshoidon purettiin.

2010-luvulla uudistetussa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) sana laitoshuolto muuttui laitospalveluksi. Säädöksen §:ään 22² on tullut mukaan sana yksilöllisyys. Pyrkimys kodinomaisen elinympäristön järjestämiseen on edelleen voimassa ja sanamuodoltaan 1980-luvun sosiaalihuoltoasetusta vastaava. Kodinomaaisuutta lakitekstissä ei mainita, mutta hallituksen esitys (HE 164/2014 vp) tulkitsee toimintiloja säättävää §:ää 30.4 siten, että kodinomaisuus on yksi laatuvaatimus yksityisyyden, yhteydenpidon ja osallisuuden ohella.

Pari vuotta aiemmin säädetty vanhuspalvelulaki eli laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012) kirjasi ikäpolitiikan tavoitteet eli laitoshoidon vähentämisen lakiin. Lakiteksti korostaa avopalveluita ja kotona asumisen tukemista. Kodinomaisuuden käsitettä ei lakitekstissä mainita, mutta hallituksen esityksessä (HE 160/2012 vp) nimetään kodinomaiseksi asumispaikaksi sosiaalihuoltolain mukainen palveluasumisyksikkö tai perhehoitopaikka. Esityksessä niihin yhdistetään yhteinen arki ja askareet viihtyisissä ja turvallisissa yhteistiloissa. Lain tärkein linjaus on kotona asumisen ensisijaisuus myös pitkäaikaisen hoivan ja huolenpidon tilanteissa. Toisena tulee muu kodinomainen paikka kuin yksityiskoti. Pitkäaikainen laitoshoidon rajattiin myönnettäväksi vain lääketieteellisin perustein.

Ensimmäinen vanhuspalvelulain muutos vahvisti avopalvelujen ja iäkkään henkilön kodin ensisijaisuutta (HE 240/2014). Nyt määriteltiin koti. Sillä tarkoitetaan esimerkiksi omistus-, asumisoikeus- tai vuokra-asuntoa, joka on ollut henkilön käytössä ennen hoidon ja huolenpidon tarpeen alkamista. Koti tarkoittaa myös pysyväisluonteista asumista perhehoitopaikassa tai sosiaalihuoltolain mukaisessa palveluasumisyksikössä.

Toinen muutos poisti erityisasiantuntemusta koskevan listauksen (HE 218/2016). Lain viimeisin uudistus toi mukanaan RAI-arviointijärjestelmän. Sitä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 4/2020 vp) linjataan, että kodinomaisuuden lisäksi palveluasumiseen tulee sisältyä toimintakykyä ylläpitäviä ja edistäviä sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä toimintoja.

Vanhuspalvelulakia on luonnehdittu laadunvarmistuslaiksi, sillä se ei nimeä eikä säädä palveluita. Sen tarve on syntynyt vanhusväestön suhteellisen osuuden lisääntymisen vuoksi. (Arajärvi 2014.) Lain pääasiallinen tavoite on palvelutarpeen kasvun ja kustannusten nousun hillitseminen edistämällä ikääntyneiden toimintakykyisyyttä (HE 160/2012). Lain laatusäännösten ohella laatusuosituksella ohjataan ja arvioidaan palveluja (STM 2020b).

Viimeisin lain tasoinen säädös on perhehoitolaki 263/2015. Sen §:ssä 1.2 mainitaan, että henkilöllä on mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon. Hallituksen esityksessä (256/2014) painotetaan sitä, että perhehoidon kehittymisen luo entistä useammille mahdollisuuksia saada kodinomaista hoitoa, läheisiä ihmissuhteita, perusturvallisuutta ja sosiaalisia suhteita. Lakimuutos (HE 86/2016) toi mukanaan muun muassa perhehoitajan hyvinvointitarkastukset ja oikeuden vapaaseen.

Leinosen (2017) mukaan perhehoito on varsin perinteinen tapa huolehtia vanhuksista. Se paikantuu julkisen ja yksityisen sekä ammatillisen ja ei-ammattillisen rajalle. Perhehoidon kehittämisessä tärkeää on iäkkäiden osallisuuden tukeminen ja yhteisöllisyyden luominen.

Oikeuskäytännöstä löytyy kaksi tapausta, joissa otetaan kantaa kodinomaisen tilan ominaisuuksiin. Ympäri vuorokautisten asumispalveluiden lähtökohdaksi määriteltiin oma huone jokaisen perusoikeudeksi. Kodinomaisuuden lisäksi keskeistä on varustetaso ja mahdollisuus yksityisyyteen sekä ”viihtyisän ilmapiirin luominen”. Ratkaisussa määritellään asuinhuoneen minimikoot ja kalusteet.

*Pitkäaikaisessa asumisessa tiloille asetetaan myös kodinomaisuuden vaatimus. Tästä syystä voidaan edellyttää, että huoneeseen mah-
tuu sängyn lisäksi muitakin huonekaluja, esi-
merkiksi tuoleja ja pöytiä. [...] yhden hengen
asuinhuoneen on oltava kooltaan vähintään
12–15 m² ja kahden hengen asuinhuoneen vä-
hintään 16–20 m². (KHO:2002:75)*

Myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ottanut kantaa kodinomaisuuteen (EOA 851/2011) vastatessaan lehtikirjoitteluun vanhus-
ten palveluista. Hän nimeää kodinomaisen tilan
laatutekijäksi seuraavasti: *Pidän tärkeänä ja
yhtenä yksilön oikeuden hyvään hoitoon ja huol-
lenpitoon huomioivana laatutekijänä sitä, että
vanhustenhuollon toimintayksiköissä kiinnitet-
täisiin huomiota asuintilojen kodinomaisuuteen.*
Laatutekijä koskee nimenomaan tilaa ja sen
tuntua. Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota myös yksityisyyden turvaamiseen, ulkoiluun ja sosiaalisiin suhteisiin.

Pohdintoja

Kodinomaisuus on yleinen lakiin kirjattu tavoite. Käsitteenä se ei kuitenkaan tule esille makrotason vanhus- tai ikäpolitiikan tavoitteissa. Kansallisen tason vanhuspolitiikka on ollut Rintalan (2005) mukaan taustalla, kun EU:n sisäpoliittiset tavoitteet ja talouden tehokkuus ovat tehneet siitä alisteisen talous-, työllisyys-, kilpailu- ja sisämarkkinapolitiikalle. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että ikäpolitiikan ohjelmia julkaistaan harvaksen.

Kansallisen tason ikäpolitiikan puutteesta kertoo myös Häikiön ja kumppaneiden (2011) tutkimus, jonka mukaan vanhushoivapolitiikka on irtaantunut sosiaalisesta kansalaisuudesta ja pohjoismaisen hyvinvointipolitiikan perinteestä. Tunnettu fakta on se, että ikääntyvä väestö kärsii epätasa-arvosta ja terveyseroista (Carney & Nash 2020). Epätasa-arvon ja terveyserojen lievittämistä ei ole kuitenkaan sisällytetty kansalliseen ikäpolitiikkaan.

Kansallisen ikäpolitiikan voidaan ajatella tehneen kaksi näkyvää ”pyrähdystä”. Ensimmäisessä kahden vuosikymmenen takaisessa ikäohjelmassa keskityttiin työkyvyn ja työllistyvyyden teemoihin (STM 2002). Tämänhetkisessä ikäohjelmassa korostetaan ikävykkyyttä (STM 2020) ja asumisen toimenpideohjelmassa paikallaan asumista (Ympäristöministeriö 2020a). Näiden kahden teeman väliin jää vuosikymmenten kestoteema eli kotona asuminen tukeminen ja laitoshoidon vähentäminen (Noro ym. 2014).

EU-tasoisien politiikan vahvistuessa säädettiin vanhuspalvelulaki, jonka ajateltiin lisäävän kuntien keinoja harjoittaa ikäpolitiikkaa (HE 160/2012), mutta se painottaa myös kuntien vastuuta (Noro ym. 2014). Vanhuspalvelulain uudistamisessa (HE 4/2020) halutaan vahvistaa toimintakykyisyyttä, kotiin vietäviä palveluja ja teknologiaa. Laki kytkeytyy nykyiseen ikäohjelmaan (STM 2020a), jossa tavoitellaan muun muassa asumisen ikäystävällisyyttä. Kodinomaisuudesta ei ole mainintoja. Vanhuspalvelulain uudistukset ovat kerta toisensa jälkeen vahvistaneet kotona asumista. Ympäri-
vuorokautista ja laitoshoidtoa on edelleen olemassa. Onko sen kehittäminen nyt unohdettu?

Kodinomaisuuden tavoite on pitkäaikaisin vanhuuden asumista koskeva tavoite aina sosiaalihuoltoasetuksen voimaantulosta lähtien. Kodinomaisuutta voi kutsua mikrotason käsitteeksi. Vahvan normittamisen taustalla olevia syitä voi hakea sodan jälkeisestä laitosvaltaisuudesta. Laitosten rakentamiseen vaikuttivat niin vanhus-
ten asumisen ongelmat kuin heistä muodostetut vanhuskuvat. (Rintala 2003.) Viime aikoina kodinomaisuus on saanut rinnalleen toisen mikrotason käsitteen: ikäystävällisyyden (Rajaniemi & Rappe 2020).

Vaikka kodinomaisuudella on vahva lakiperusta, yksikään laki tai lain valmisteluasiakirja ei määrittele sen sisältöjä tai ulottuvuuksia. Kodinomaisuutta voidaan kuitenkin pitää velvoitteena ja normina. Koivisto (2008) jäsentää kaksi normityyppiä. Käskevä normi kertoo, miten pitää käyttäytyä ja toimia. Käskevyy-

liittää normin lakiin. Kuvaava normi ilmaisee empiiristä säännönmukaisuutta ja artikuloi tyypillisyyttä ilman pitämisloukkuvuutta. Kodinomaisuus on lähinnä tyypillisyyttä artikuloiva normi.

Kodinomaisuus on määritelty laatutekijäksi (EOA 851/2011), jota voi olla vaikea mitata. Kyse on pitkälti visuaalisuudesta ja estetiikasta ja tunteen rakenteesta. Voitaneen väittää, että kodinomaisuus on katsojan silmissä. Tutkimusten mukaan estetiikalla ja tunteen rakenteilla voi olla merkitystä myös sosiaalisten suhteiden rakentumiseen.

Pitkälti lainsäädännön tukemana ikääntyvien asumisratkaisut ovat johtaneet kahtiajakoon kodin ja ympärivuorokautisen hoivapaikan välillä. Välimuotoisten asumisratkaisujen tarpeen tunnustetaan kasvavan, ja kohteita on rahoitettu (Ympäristöministeriö 2020b). Rynnänen ja kumppanit (2020) ehdottivat kolmiportaista hoitomallia, jossa kodin ja hoivapaikan väliin sijoittuisi itsenäinen asunto palvelukorttelissa. Toisaalta kahtiajako ei ole kuitenkaan selkeä tai yksiselitteinen. Ahtisen (2018) tutkimuksessa todettiin, että palveluasumisen ja laitoshoidon välinen ero voi olla tulkinnanvarainen.

Kodinomaisuutta on tutkittu varsinkin kansainvälisesti. Tutkimusten orientaatiot vaihtelevat kodinomaisuuden piirteiden luokittelusta sen vaikutuksiin, interventioihin ja tuottamisen keinoihin. Tulokset ovat ristiriitaisia. Suomalainen tutkimus on melko vähäistä, vaikka käsite on meillä yleisessä käytössä. Alkuvaiheen tutkimukset olivat pääasiassa hoitotieteen ja yhteiskuntatieteiden oppinäytteitä. Sen jälkeen tutkimusorientaatiot ovat laajentuneet arkkitehtuuriin ja kotitaloustieteisiin. Väitöskirjoissa ja tieteellisissä artikkeleissa kodinomaisuuden teema ei ole ollut keskeinen tutkimuskohde. Kodinomaisuuden kokemuksellinen, eletty ja havaittu momentti ovat jääneet kotimaisessa tutkimuksessa vähäisemmälle sijalle.

Kodinomaisuuden käsite vaikuttaa alkuunsa herrttaiselta, ristiriidattomalta ja varsin kesyltä. Sillä tuotetaan myönteisiä mielikuvia. Se

pehmentää laitosta ja laitosmaisuuutta, jotka yhdistetään poistumassa olevaan käsitteeseen vanhustenhuolto. Se on yhtäältä poliittisesti korrekti, toisaalta yleisesti hyväksytty ja monien käyttäjien tarkoitusperiin taipuva ja soveltuva käsite. Tosiasia kuitenkin lienee, että kodinomaisuus on enimmäkseen muiden kuin asukkaiden itsensä kokemaa ja määrittelemää. Näin ollen on ilmeistä, etteivät jotkut sisustuselementit, esimerkiksi vanha kaappikello tai rikkinäinen rukki, merkitse kodinomaisuutta ainakaan kaikille sukupolville (vrt. Lundgren 2000).

Kaikki käsitteet, myös kodinomaisuus, tuottavat piilomerkityksiä ja heijastavat poliittista arvomaailmaa. Kaupallisesta kodikkuuden käsitteestä on muokkautunut iäkkäiden asumiseen käyttökelpoinen kodinomaisuuden käsite. Markkinaehtoisessa uusliberalistisessa hoivapolitiikassa käsitteellä onnistutaan markkinoidaan ja rakentamaan mielikuvaa yhteisöllisyydestä ja hyvästä vanhuudesta sekä eettisestä toiminnasta. Mielikuvat murtuvat Janssonin ja kumppaneiden (2020) tuodessa näkyville palvelutalojen asukkaiden yksinäisyyden ja kodittomuuden tuntemukset.

Johtopäätökset

Tutkimuksessani osoitan, että kodinomaisuus ei ole irrallinen käsite. Sillä on juuret kaupallisuudessa. Sen jälkeen se on otettu käyttöön niin politiikassa kuin tutkimuksessakin. Käsite on juurrutettu useaan lakiin, joten sillä on vahvan normin asema vanhuspolitiikassa.

Tutkimukseni tarkoitus on tuottaa tietoa vähän tutkitusta aiheesta eli nimenomaan kodinomaisuuden käsitteestä. Se on laajasti käytetty mikrotason käsite, jolla rakennetaan iäkkään ihmisen muualla kuin kotona asumisen paikan ominaisuutta. Sitä voidaan pitää myös hämäränä ja piilomerkityksiä sisältävänä. Voisimme kysyä: mistä tulet, *Ubi venire*, kodinomaisuus? Käsitteen juuret ovat kaupallisessa toiminnassa.

Kysymykseen *Quo vadis*, minne menet, on hankalampi vastata. Vanhuspalvelulaki on vah-

vistanut kotona asumista. Lain säätämisen jälkeinen kodinomaisuuteen on kiinnitetty virallislähteissä vähemmän huomiota. Kyseessä on kuitenkin vahvasti normitettu käsite. Tähän saakka tutkimus on tuottanut tietoa kodinomaisuudesta hoitotyön näkökulmasta. Esteetiikan ja kulttuurigerontologian hyödyntäminen kodinomaisuuden tutkimuksessa vahvistaisi ja lisäisi näkökulmia.

Kodinomaisuus on kansallisessa ikäpolitiikassa sivujuonne. Sillä on kuitenkin vaikutusta vanhusten hoivan markkinoinnissa ja siihen liittyvien mielikuvien luomisessa.

Yhteydenotto:

Eija Kaskiharju, YTT
Sosiaalitieteiden laitos
Turun yliopisto
e.kaskiharju[at]iki.fi

Viitteet

- Laitoshuoltoa toteutettaessa on henkilölle järjestettävä hänen ikänsä ja kuntonsa mukainen tarpeellinen kuntoutus, hoito ja huolenpito. Hänelle on lisäksi pyrittävä järjestämään turvallinen, kodinomainen ja virikkeitä antava elinympäristö, joka antaa mahdollisuuden yksityisyyteen ja edistää hänen kuntoutumistaan, omatoimisuuttaan ja toimintakykyään.
 - Laitospalveluja toteutettaessa henkilölle on järjestettävä hänen yksilöllisten tarpeidensa mukainen kuntoutus, hoito ja huolenpito. Hänelle on lisäksi pyrittävä järjestämään turvallinen, kodinomainen ja virikkeitä antava elinympäristö, joka antaa mahdollisuuden yksityisyyteen ja edistää kuntoutumista, omatoimisuutta ja toimintakykyä.
- state: three architectural competitions that innovated space for dependent and frail older people. *Ageing Soc* 2015;35(4):837–64.
<https://doi.org/10.1017/S0144686X14000014>
- Andersson M, Paulsson J, Malmqvist I, Lindahl G. The use of common spaces in assisted living schemes for older persons: a comparison of somatic and dementia units. *Ageing Soc* 2016;36(4):837–56.
<https://doi.org/10.1017/S0144686X15000033>
- Andrew A, Richie L. Culture change in aged-care facilities: a cafe's contribution to transforming the physical and social environment. *J Hous Elderly* 2017;31(1):34–46.
<http://dx.doi.org/10.1080/02763893.2016.1268557>
- Arajärvi P. Vanhuspalvelulaki – mitä ja miksi? Teoksessa: Mäki-Petäjä-Leinonen A, Nieminen L, toim. Vanhuus ja oikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 2014:257–82.
- Ausserhofer D, Deschodt M, De Geest S, van Achterberg T, Meyer G, Verbeek H, et al. “There is no place like home”: a scoping review on the impact of homelike residential care models on resident-, family-, and staff-related outcomes. *J Am Med Dir Assoc* 2016;17(8):685–93.
<https://doi.org/10.1016/j.jamda.2016.03.009>
- Björk S, Lindkvist M, Lövheim H, Bergland Å, Wimo A, Edvardsson D. Exploring resident thriving in relation to the nursing home environment: A cross-sectional study. *J Adv Nurs* 2017;74(12):2820–30.
<https://doi.org/10.1111/jan.13812>
- Blomgren J, Einiö E. Laitoshoivan vähenemisen yhteys ikääntyneiden muihin pitkäaikaishoivan palveluihin ja sairausvakuutuksen korvaamien lääkkeiden kustannuksiin vuosina 2000–2013. *Yhteiskuntapolitiikka* 2015;80(4):334–48.
- Campo M, Chaudhury H. Informal social interaction among residents with dementia in special care units: exploring the role of physical and social environments. *Dementia* 2011;11(3):401–23.
<https://doi.org/10.1177/1471301211421189>
- Canham SL, Battersby L, Fang ML, Sixsmith J, Woolrych R, Sixsmith A. From familial faces to family: staff and resident relationships in long-term care. *J Aging Health* 2017;29(5):842–57.
<https://doi.org/10.1177/0898264316645550>
- Carlstedt E. A fun, active and sociable life on display – nursing home presentations on Instagram. *Ageing Soc* 2019;39(9):2109–32.
<https://doi.org/10.1017/S0144686X18000454>

Kirjallisuus

- Ahtinen J. Tehostetusta palveluasumisena hinnoittelu- ja käyttövarakysymyksenä. *Oikeus* 2018; 47(3):285–301.
- Andersson S. Palveluasuntoja ikäihmisille: palveluasumisen nykytilanne ja tuleva tarve. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 2007.
- Andersson JE. Architecture and the Swedish welfare

- Carney GM, Nash P. Critical questions for ageing societies. Policy Press, 2020.
- Chamberlain SA, Weeks LE, Keefe J. Factors influencing family-member perception of “homelikeness” in long-term care homes. *J Hous Elderly* 2017;21(4):394–409.
<https://doi.org/10.1080/02763893.2017.1335672>
- Chaudhury H, Keller H, Pfisterer K, Hung L. Development of a physical environmental observational tool for dining environments in long-term care settings. *Gerontologist* 2017;57(6):95–101.
<https://doi.org/10.1093/geront/gnw261>
- de Boer B, Hamers JPH, Beerens HC, Zwakhalen SMG, Tan FES, Verbeek H. Living at the farm, innovative nursing home care for people with dementia – study protocol of an observational longitudinal study. *BMC Geriatrics* 2015;15:e144.
<https://doi.org/10.1186/s12877-015-0141-x>
- EOA 851/2011. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies. Internet: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/851/2011> (viitattu 20.6.2021).
- Edvardsson JD, Sandman PO, Rasmussen BH. Sensing an atmosphere of ease: a tentative theory of supportive care settings. *Scand J Caring Sci* 2005;19(4):344–53.
<https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2005.00356.x>
- Eijkelenboom A, Verbeek H, Felix E, van Hoof J. Architectural factors influencing the sense of home in nursing homes: an operationalization for practice. *Front Archit Res* 2017;6(2):111–22.
<https://doi.org/10.1016/j.foar.2017.02.004>
- Falk H, Wijk H, Persson LO. The effects of refurbishment on residents’ quality of life and well-being in two Swedish residential care facilities. *Health Place* 2009;15(3):687–94.
- Fleming A, Kydd A, Stewart S. Care homes: the developing ideology of a homelike place to live. *Maturitas* 2017;99:92–7.
<https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2017.02.013>
- HE 102/1981 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_102+1981.pdf (viitattu 19.6.2021).
- HE 160/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemista sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista ja laiksi terveydenhuoltolain 20 §:n kumoamisesta. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_160+2012.pdf (viitattu 13.9.2020).
- HE 164/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_164+2014.pdf (viitattu 13.9.2020).
- HE 240/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_240+2014.pdf (viitattu 13.9.2020).
- HE 256/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perhehoitolaiksi. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_256+2014.pdf (viitattu 13.9.2020).
- HE 86/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perhehoitolain muuttamisesta. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_86+2016.pdf (viitattu 20.6.2021).
- HE 218/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaalihuoltolain 42 §:n muuttamisesta. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_218+2016.aspx (viitattu 17.10.2020).
- HE 4/2020 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta. Internet: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_4+2020.pdf (viitattu 13.9.2020).
- Helin K. Den vårdande och helande bilden: möten med bildkonst i vårdandets värld. Åbo: Åbo Akademi, 2011.
- Hilli Y, Eriksson K. The home as ethos of caring: a concept determination. *Nurs Ethics* 2019;26(2):425–33.
<https://doi.org/10.1177/0969733017718395>
- Hung L, Chaudhury H, Rust T. The effect of dining room physical environment renovations on person-centered care practice and residents’ dining experiences in long-term care facilities. *J Appl Gerontol* 2016;35(12):1279–301.
<https://doi.org/10.1177/0733464815574094>
- Häikiö L, van Aerschoot L, Anttonen A. Vastuullinen ja valitseva kansalainen: vanhushoivapolitiikan uusi suunta. *Yhteiskuntapolitikka* 2011;76(3):239–50.
- Imamoğlu Ç. Assisted living as a new place schema: a comparison of homes with nursing homes. *En-*

- viron Behav 2007;39(2):246–68.
<https://doi.org/10.1177%2F0013916506289977>
- Jansson A, Karisto A, Pitkälä K. Vartoomista, korpeentumista, räpimistä – palvelutalossa asuvien kokemuksia yksinäisyydestä. *Gerontologia* 2020;34(2):117–34.
<https://doi.org/10.23989/gerontologia.85169>
- Jolanki O, Suhonen R, Rappe E. Hyvinvointia ja osallisuutta asuinympäristöjä kehittämällä. *Gerontologia* 2020;34(4):349–53. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99634>
- Kaskiharju E. Koteja ja kodinomaisuutta: tutkimus vanhenemisen paikoista valtiopäiväpuheissa 1950–2005. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 393. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2010.
- Kehusmaa S, Marjeta N, Mielikäinen L, Hynynen R. Päätökset ikäasumisen ratkaisuista puuttuvat vielä kunnista.. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimuksesta tiiviisti* 25. Helsinki, 2018. Internet: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136899/URN_ISBN_978-952-343-161-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 12.9.2021).
- KHO:2002:75. Korkein hallinto-oikeus. Internet: <https://finlex.fi/fi/oiikeus/kho/vuosikirjat/2002/200202807?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kodinomai%2A> (viitattu 20.6.2021).
- Kinni RL. Kodinomaisuus toimijuutena – tapaustutkimus iäkkään kuntoutujan toimijuudesta sairaalassa. *Gerontologia* 2014; 28(1):3–15.
- Klaassens M, Meijering L. Experiences of home and institution in a secured nursing home ward in the Netherlands: a participatory intervention study. *J Aging Stud* 2015;34:92–102.
<https://doi.org/10.1016/j.jaging.2015.05.002>
- Koivisto I. Laki ja normi – normatiivisuuden kaksi muotoa. *Oikeus* 2008;37(1):5–22.
- Kok JS, van Heuvelen MJG, Berg IJ, Scherder EJA. Small scale homelike special care units and traditional special care units: effects on cognition in dementia; a longitudinal controlled intervention study. *BMC Geriatr* 2016;16:e47.
<https://doi.org/10.1186/s12877-016-0222-5>
- Kok JS, Berg IJ, Blankevoort GCG, Scherder EJA. Rest-activity rhythms in small scale homelike care and traditional care for residents with dementia. *BMC Geriatr* 2017;17:e137.
<https://doi.org/10.1186/s12877-017-0525-1>
- Kok JS, Nielen MMA, Scherder EJA. Quality of life in small-scaled homelike nursing homes: an 8-month controlled trial. *Health Qual Life Outcomes* 2018;16:e38.
<https://doi.org/10.1186/s12955-018-0853-7>
- Kontos P. Resisting institutionalization: constructing old age and negotiating home. In: Gubrium JF, Holstein JA, ed. *Aging and everyday life*. Malden, Mass: Blackwell, 2000:255–72.
- Kris AE, Henkel LA. The presence of memory-enriched for cognitively impaired nursing home residents. *J Hous Elderly* 2019;33(4):393–412.
<https://doi.org/10.1080/02763893.2019.1597802>
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä 28.12.2012/980. Internet: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20ik%C3%A4%20C3%A4ntyneen%20v%C3%A4est%C3%B6n%20toimintakyvyn%20> (viitattu 1.10.2020).
- Leinonen E. Jotain uutta, jotain vanhaa, jotain lainattua – ikääntyneiden perhehoito Suomessa. *Gerontologia* 2017;31(3):197–211.
<https://doi.org/10.23989/gerontologia.63288>
- Lewinson T, Robinson-Dooley V, Grant KV. Exploring “home” through residents’ lenses: assisted living facility residents identify homelike characteristics using photovoice. *J Gerontol Soc Work* 2012;55(8):745–56.
<https://doi.org/10.1080/01634372.2012.684758>
- Lovatt M. Becoming at home in residential care for older people: a material culture perspective. *Sociol Health Illn* 2018;40(2):366–78.
<https://doi.org/10.1111/1467-9566.12568>
- LUC. Kirjasto. Virallislähteet. Internet: <https://lib.luc.fi/c.php?g=291944> (viitattu 11.9.2020).
- Lundgren E. Homelike housing for elderly people? Materialized ideology. *Hous Theory Soc* 2000;17(3):109–20.
<https://doi.org/10.1080/14036090051084405>
- Lähtenmäki J, Niemelä M, Hammar T, Alastalo H, Noro A, Pylsy A, ym. Kotona asumista tukeva teknologia – kansallinen toimintamalli ja tietojärjestelmät (KATI-malli). VTT, 2020.
- Marsden JP. Older persons’ and family members’ perceptions of homeyness in assisted living. *Environ Behav* 1999;31(1):84–106.
- Marsden JP. *A framework for understanding homelike character in the context of assisted living housing*. New York: Haworth Press, 2001.
<https://doi.org/10.1177/00139169921972010>
- McCracken G. Homeyness: a cultural account of

- one constellation of consumer goods and meanings. In: Hirschman E, ed. *Interpretive consumer culture*. Association for Consumer Research, 1989:168–83.
- Niemelä M. Julkisen sektorin reformin kaari Valtavuudistuksesta Paras-hankkeeseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 102. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 2008.
- Noro A, Mäkelä M, Jussmäki T, Finne-Soveri H. Ikäihmisten palvelut murroksessa. Teoksessa: Noro A, Alastalo H, toim. Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta: tilanne ennen lain voimaantuloa vuonna 2013. Raportti 13. Helsinki: Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos, 2014:19–30.
- Nygaard A, Halvorsrud EKG, Bergland A. What matters to you when the nursing home is your home: a qualitative study on the views of residents with dementia living in nursing homes. *BMC Geriatr* 2020;20:e227. <https://doi.org/10.1186/s12877-020-01612-w>
- Perhehoitolaki 20.3.2015/263. Internet: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhehoitolaki> (viitattu 23.9.2020).
- Perälä ML, Voutilainen P, Noro A, Finne-Soveri H, Sinervo T. Stakesin kokonaisarvio siitä, mihin vanhustenhuollon palvelurakennetta tulisi kehittää. Teoksessa: Stakesin asiantuntijoiden vastauksia kysymyksiin vanhustenhuollosta ja hoitotakuusta. Stakesin työpapereita 23/2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 53–54.
- Power ER. Housing governance and senses of home in older age: the provider scale. *J Hous Elderly* 2017;31(3):193–212. <https://doi.org/10.1080/02763893.2016.1268561>
- Puusa A, Juuti P. Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa: Puusa A, Juuti P, toim. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 2020:75–85.
- Päivärinta E, Haverinen R. Ikäihmisten hoito- ja palvelusuunnitelma -opas. Opas työntekijöille ja palvelusuunnittelusta vastaaville. Sosiaali- ja terveysministeriö, Kuntaliitto ja Stakes, 2002.
- Rajaniemi J, Rappe E. Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa. Helsinki: Ympäristöministeriö, 2020. Internet: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162050/YM_2020_2.pdf (viitattu 19.6.2021).
- Rappe E, Rajaniemi J, Topo P. Hyvä asuminen muistisairaana. *Gerontologia* 2020;34(2):135–54. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.84947>
- Riekkinen-Tuovinen S. Sosiokulttuurista vanhustyötä paikantamassa: tutkimus erilaisissa vanhusten asuinympäristöissä. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 164. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto, 2018.
- Rijnaard MD, van Hoof J, Janssen BM, Verbeek H, Pocornie W, Eijkelenboom A, et al. The factors influencing the sense of home in nursing homes: a systematic review from the perspective of residents. *J Aging Res* 2016:e6143645. <http://dx.doi.org/10.1155/2016/6143645>
- Rintala T. Vanhuskuvat ja vanhustenhuollon muotoutuminen 1850-luvulta 1990-luvulle. Tutkimuksia 132. Stakes: Helsinki, 2003.
- Rintala T. Euroopan unionin sosiaalipoliittiset linjat ja suomalainen vanhuspolitiikka. *Yhteiskuntapolitiikka* 2005;70(4):396–410.
- Ruuskanen-Parrukoski P. Palveluasuminen ikääntyneen asumisen kontekstina: tapaustutkimus ikääntyneiden toimijuudesta sekä vallasta ja sosiaalisista suhteista. Acta Universitatis Laponiensis 364. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2018.
- Ryynänen OP, Vauramo E, Malmi T, Koikkalainen V. Sote ja ikääntymisen ongelmat: selviämispolun etsintää. *KAKS - Kunnallisan alan kehittämässätiön Julkaisu* 35, 2020.
- Shield R, Tyler D, Lepore M, Looze J, Miller SC. “Would you do that in your home?” Making nursing homes home-like in culture change implementation. *J Hous Elderly* 2014;28(4):383–98. <https://doi.org/10.1080/02763893.2014.930369>
- Silverman D. *Doing qualitative research: a practical handbook*. London: Sage, 2000.
- Sosiaalihuoltoasetus. 607/1983. Internet: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830607?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltoasetus> (viitattu 23.9.2020).
- Sosiaalihuoltolaki (kumottu). 710/1982. Internet: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumottu/1982/19820710> (viitattu 20.6.2021).
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Internet: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki> (viitattu 23.9.2020).
- STM. Ikäohjelman monet kasvot: kansallisen ikä-

- ohjelman 1998–2002 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö, 2002. Internet: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70122/ikaohjelmankasvot.pdf?sequence=1> (viitattu 20.6.2021).
- STM. Hoitoa ja huolenpitoa ympäri vuorokauden: Ikähoiva-työryhmän muistio. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2011. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3075-9>
- STM. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020a. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>
- STM. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023: tavoitteena ikäystävällinen suomi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020b. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5457-1>
- Stolt M, Suhonen R, Viitanen M, Voutilainen P, Leino-Kilpi H. Ikääntyneiden kenkien kunto – asiakasturvallisuuden ja hoidon laadun osatekijä. *Hoitotiede* 2014;26(1):38–49.
- Tufford F, Lowndes R, Struthers J, Chivers S. "Call security": locks, risk, privacy and autonomy in long-term residential care. *Ageing Int* 2018;43:34–52. <https://doi.org/10.1007/s12126-017-9289-3>
- Tuomi J, Sarajarvi A. Laadullinen tutkimus ja sisälönanalyysi. Helsinki: Tammi, 2006.
- van Hoof, Janssen ML, Heersackers CMC, van Kersbergen W, Severijns LEJ, Willems LAG et al. The importance of personal possessions for the development of sense of home of nursing home residents. *J Hous Elderly*. 2016a;30(1):35–51. <https://doi.org/10.1080/02763893.2015.1129381>
- van Hoof J, Verbeek H, Janssen BM, Eijkelenboom A, Molony SL, Felix E et al. A three perspective study of the sense of home of nursing home residents: the views of residents, care professionals and relatives. *BMC Geriatr* 2016b;16:e169. <https://doi.org/10.1186/s12877-016-0344-9>
- Verbeek H, van Rossum E, Zwakhalen SMG, Ambergen T, Kempen GIJM, Hamers JPH. The effects of small-scale, homelike facilities for older people with dementia on residents, family caregivers and staff: design of a longitudinal quasi-experimental study. *BMC Geriatr* 2009;9:e3. <https://doi.org/10.1186/1471-2318-9-3>
- Verbeek H, Zwakhalen SMG, van Rossum E, Kempen GIJM, Hamers JPH. Small-scale, homelike facilities in dementia care: a process evaluation into the experiences of family caregivers and nursing staff. *Int J Nurs Stud* 2012;49(1):21–9. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2011.07.008>
- Verbeek H, Zwakhalen SMG, van Rossum E, Ambergen T, Kempen GIJ, Hamers JPH. Effects of small-scale, home-like facilities in dementia care on residents' behavior, and use of physical restraints and psychotropic drugs: a quasi-experimental study. *Int Psychogeriatr* 2014;26(4):657–68. <https://doi.org/10.1017/s1041610213002512>
- Viinisalo-Heiskanen L. Kun oma tupa ja oma lupa haurastuvat: tutkimus iäkkäiden muistisairaiden asumisesta ja toimijuudesta. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies, No 231. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 2020.
- Voutilainen P, Kaskiharju E. Vanhuspoliittiset strategiat kunnissa. Teoksessa: Voutilainen P, toim. Laatu laatusuosituksella? Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskevan laatusuosituksen seuranta ja arviointi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 2007, 18–28.
- Weeks L, Chamberlain S, Keefe J. What makes a nursing home a home? Inside from family members and friends. *Hous Care Support* 2017;20(4):152–63. <https://doi.org/10.1108/HCS-05-2017-0013>
- Zwakhalen S, Hamers JPH, van Rossum E, Ambergen T, Kempen GIJM, Verbeek H. Working in small-scale, homelike dementia care: effects on staff burn-out symptoms and job characteristics: a quasi-experimental longitudinal study. *J Res Nurs* 2018;23(2–3):109–22. <https://doi.org/10.1177/1744987118757838>
- Ympäristöministeriö. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma vuosille 2020–2022. 2020a. Internet: https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ikaantyneiden_asumisen_toimenpideohjelma_FI-52565ACB_21A7_4EB5_B5E1_99651279528D-159518.pdf (viitattu 20.6.2021).
- Ympäristöministeriö. Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen tilanne ja tulevaisuuden tarpeet. 2020b. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-192-4>